

Stichting Vogelringstation Meijndel

Jaarverslag 2003

Foto voorblad: Vink mannetje, Sparregat Meijndel 12 oktober 2003. Ringers:
Maarten Verrips, Peter Weiland, Hans Westdorp

Illustratieverantwoording zie pagina 18

Stichting Vogelringstation Meijndel

Gevestigd te Den Haag.

De Stichting houdt zich bezig met de studie van in
het wild levende vogels door middel van ringonderzoek
in het duingebied Meijndel ten noorden van Den Haag.

Secretariaat: Cesar Franckstraat 16
2324 JN LEIDEN
tel: 071 5316625
e-mail: maarten.verrips@12move.nl.

Giro: 1531203t.n.v. Penningmeester Stichting Vogelringstation Meijndel te Voorschoten.

© maart 2004

In memoriam Fred Wilmink

Op 8 december 2003 overleed op 89-jarige leeftijd Fred Wilmink. Het betekende het einde van een lange periode van actieve deelname aan het vogelonderzoek in het duingebied Meijendel (Wassenaar).

Voor de huidige medewerkers aan het vogelringwerk in Meijendel is de herinnering van nog niet zo lange tijd. In 2000 stelde DZH voor de ringgroepen van Berkheide, Ockenburg en Meijendel samen te voegen en daardoor weer een actieve groep Meijendel bijeen te krijgen. Fred liep daarbij als één van de laatsten van de ringgroep Meijendel direct al voorop. Met zijn onafscheidelijke levenspartner Hetty de Wijs stond hij te popelen om na een onderbreking van enkele jaren weer in het Sparregat op de vinkenbaan aan de slag te gaan.

Vele jaren had hij daar al vogels geringd. In de toenmalige meeuwenkolonies zijn ook veel jonge zilvers en mantelmeeuwen door zijn handen gegaan. Nog regelmatig komen daar terugmeldingen van binnen.

Vanaf 1983 voerde Fred het penningmeesterschap van de Stichting Vogelringstation Meijendel en zeer lange tijd verzorgde hij ook de administratie van de ringgegevens. Daarbij was hij ondanks zijn gevorderde leeftijd nog altijd actief en uiterst stipt.

Fred was een perfectionist. Op vergaderingen kon hij vaak op een wat eigzinnige en vasthoudende manier zijn ideeën en gedachten naar voren brengen.

Fred had een veelzijdige interesse voor de levende natuur. Naast zijn werk aan vogels was hij een gedegen kenner van nachtvinders, waarvan hij een omvangrijke collectie had samengesteld. Er zijn maar weinig belangrijke vogelgebieden op de wereld waar hij, met Hetty aan zijn zijde, niet is geweest. Op de vinkenbaan mochten we dan ook vaak genieten van de verhalen en anekdotes die hij over zijn reizen vertelde.

Ondanks zijn hoge leeftijd was Fred gelukkig nog regelmatig op de vinkenbaan actief. De laatste jaren kostte de wandeling van het parkeerterrein naar de vinkenbaan hem wel steeds meer moeite. Zijn enthousiasme voor het ringonderzoek en vooral de resultaten van het ringwerk leden daar niet onder. Aan inspannende zaken leverde hij geen bijdrage meer. Hij excuseerde zich daarvoor herhaald maar er was voor ons hierover geen discussie nodig. We hadden hem 'leeftijdsgedispensatie' gegeven. Maar hij was wel vaak aanwezig. Hij hield zich dan bezig met de registratie van geringde vogels en kon zich op deze manier nog uitstekend vermaken.

Het was een voorrecht Fred Wilmink nog op latere leeftijd te hebben leren kennen.

W. Bleumink
Voorzitter Stichting Vogelringstation Meijendel

Algemeen

De activiteiten van de stichting Vogelringstation Meijndel worden uitgevoerd in het duingebied Meijndel dat wordt beheerd door de Duinwatermaatschappij Zuid Holland (DZH). Sinds 2000 is de stichting in de huidige vorm op de huidige locatie actief. Doel van de werkzaamheden is primair het verzamelen van gegevens die gebruikt kunnen worden door de terreinbeheerder bij het beheer van het terrein en de daarin voorkomende vogelpopulaties.

In 2003 heeft onze stichting een onderzoeksplan gemaakt waarin de bovenstaande doelstelling is uitgewerkt. Informatie over dit plan kan worden ingewonnen bij het secretariaat van de stichting.

De benodigde terreinvergunningen werden verstrekt door de DZH. Voor het vangen en ringen van vogels is een vergunning vereist op grond van de flora- en faunawet. De volgende bestuursleden van de stichting waren gedurende het verslagjaar in het bezit van een dergelijke vergunning: W. Bleumink, mevrouw F. Leget, A. de Loeff, M. Verrips, H. Westdorp en mevrouw H. de Wijs. Vaste medewerkers en eveneens bestuurslid van de stichting waren gedurende het verslagjaar mevrouw C. Boelen en de heren G.F. Wilmink en P. Weiland.

Met instemming van de DZH organiseerde de Ringcentrale in augustus opnieuw twee bijscholingsochtenden op ons terrein. Voor het eerst in ons bestaan moest één van deze ochtenden wegens slecht weer worden afgelast. In september kon deze ochtend alsnog worden ingehaald. In oktober ontvingen we twee maal excursiegangers van de DZH op ons terrein. Ook kwam Paula den Hertog, studente biologie aan de Rijksuniversiteit Leiden, tweemaal met ons mee om ten behoeve van een onderzoeksopdracht te oefenen in het hanteren van gevangen vogels.

Gekraagde Roodstaart man, één van de fraaiste vogels van de jaarlijst. Meijndel, 30 april 2003.
Ringers: Maarten Verrips, Peter Weiland

Meteorologisch verliep 2003 op een aantal punten ongebruikelijk. Gedurende het CES-seizoen (half april-eind juli) wordt slechts éénmaal per decade een ochtend gevangen: het weer zorgde dit jaar niet voor uitval van vangdagen. Vanaf begin augustus kan in principe iedere dag gevangen worden. Deze maand verliep erg droog met alleen in de laatste drie dagen neerslag van betekenis. De eerste decade van augustus bracht op veel plaatsen een officiële hittegolf, maar in Wassenaar werd die niet gehaald. Oorzaak hiervan was het optreden van mistbanken ('zeevlammen') die vooral 's nachts maar een enkele maal ook overdag bleven hangen. Uiteraard werd de beweging van nachttrekkers hierdoor sterk negatief beïnvloed.

De eerste helft van september verliep buig en onrustig. Voor zover het weer minder onstuimig was ging dit gepaard met ongewoon koude nachten die de nachtvangst van met name rallen negatief beïnvloedde. De tweede helft van september was veel warmer en zonniger al kwamen ook gure herfst dagen voor. Oktober werd gekenmerkt door koude, straffe oostenwind en met name de eerste helft van de maand veel buiigheid. Geschikte vangnachten kwamen nauwelijks

voor doordat het ofwel te hard waaide of te koud was. Dit weerbeeld zette zich door tot de eerste helft van november toen het vangseizoen werd afgesloten.

CES-project

Ook in 2003 werd weer een volledig CES-project gedraaid, wat betekent dat in elke periode een volledige vangochtend kon worden gedraaid. Een uitgebreide beschrijving van het hoe en waarom van het CES-werk is opgenomen in bijlage1.

De CES-lijst voor 2003 ziet er als volgt uit.

	N1	gecontroleerde vogels uit				1K
		2003	2002	2001	2000	
Boerenwaluw	1					
Braamsluiper	10	1	1	2		3
Fitis	15	2	2			23
Gekraagde Roodstaart	1					
Goudvink	3					
Grasmus	14	2	2	2	1	25
Heggenmus	3	1		3		10
Kleine Karekiet	14		3	5		23
Merel	2	2				2
Nachtegaal	5	1		2		3
Roodborst	18					1
Sprinkhaanrietzanger	2	1				2
Pimpelmees	1	1		3		16
Koolmees	4		1			40
Tjiftjaf	15	2	5			44
Tuinfluitier	5	2	1			9
Vlaamse Gaai	2	1				0
Winterkoning	4		1	1		1
Zanglijster	2					1
Zwartkop	9		1			3
Bosrietzanger	2					0
Rietgors	2	1	1			1
Glanskop	1					0
Staartmees	0					3
Gierzwaluw	1					0
Ekster	1					0
Boomkruiper	1					0
Rietzanger						1
Totaal	138	17	18	18	1	211

Hoewel het CES-project zich primair richt op de plaatselijke broedvogels is het onvermijdelijk dat een deel van de vangsten betrekking heeft op doortrekkers. Uit de bovenstaande lijst zijn Boerenwaluw en Gierzwaluw zeker geen broedvogels in Meijendel. De Boerenwaluw kwam op 30 april uit een mistnet en betrof waarschijnlijk een doortrekker die ter plekke had overnacht. De Gierzwaluw was een tweejarige en dus niet geslachtsrijpe vogel die op 6 juli werd gevangen. Ook vrijwel alle Roodborsten uit de CES-lijst waren doortrekkers. Van de 18 overjarige vogels werden er namelijk 17 geringd op de eerste CES-ochtend, 17 april. Geen van deze vogels werd in de loop van het broedseizoen nog ter plaatse terug gevonden maar wel werd één van hen een aantal dagen later op Helgoland gecontroleerd. Deze feiten wijzen erop dat we te maken hebben met doortrekkers. Andere ringstations maakten op 17 april overigens ook melding van hoge aantallen geringde Roodborsten.

Lage aantallen eerstejaars vogels, zeker in relatie tot het aantal aanwezige volwassen exemplaren, werden gevonden bij de Braamsluiper en Zwartkop. Ook de Winterkoning had een slecht jaar, met weinig adulte vogels en nauwelijks eerstejaars. Van de Bosrietzanger werden

helemaal geen eerstejaars vogels gevangen. Dit kan samenhangen met het feit dat deze soort, die laat arriveert en vroeg vertrekt, dermate veel haast heeft om het broedgebied te verlaten dat een periode van 10 dagen tussen twee vangsten te lang wordt om een representatief deel van de aanwezige eerstejaars vogels te kunnen vangen. Broedvogels als Kool- en Pimpelmees, Tijtjaf, Grasmus, Heggenmus en Fitis toonden een goed broedresultaat.

Gierzwaluw, de vogel met de verhoudingsgewijs langste slagpennen ter wereld. Deze hoogvliegers worden slechts bij hoge uitzondering in een mistnet gevangen. Meijndel, 6 juli 2003. Ringers: Maarten Verrips, Hans Westdorp

Bij veel soorten is ook een behoorlijke mate van plaatstrouw waar te nemen. Verheugend daarbij is vooral het grote aantal controles van vogels die in 2002 en 2001 ter plaatse werden geringd. Het feit dat deze tweemaal of vaker naar de broedplaats terugkeren wijst niet alleen op overleven maar ook op succesvol broeden. Bij falen van een broedpoging ter plaatse zouden deze vogels hun geluk elders beproefd hebben.

Elders in dit verslag treft u een uitwerking van de CES-gegevens over de periode 2000-2003.

Nachtegalenproject

Door omstandigheden kon in 2003 helaas geen volwaardig nachtegalenproject worden uitgevoerd. Normaal gesproken omvat dit project het met geluid vangen van Nachtegalen in de periode 20 juli tot 15 augustus. Onderstaand worden de resultaten over 2003 weergegeven.

juli					augustus		
20	21	28	29	31	2	7	8
56	24	43	21	15	9	1	1

Na de laatste twee vermelde dagen werd het voortzetten van het project door de betrokken ringers niet meer zinvol geacht.

Opmerkelijk was dat op de eerste dag van het project direct een nog nooit eerder behaald aantal Nachtegalen werd geringd. Het feit dat deze dagvangst tijdens de rest van het project niet meer werd gehaald kan erop duiden dat de nachtegalentrek op 20 juli al op zijn maximum was. Normaal gesproken treedt de piek pas later op en is bij de aanvang van het project het aantal gevangen Nachtegalen nog niet zo hoog. Zo werden op 20 juli 2002 maar 10 Nachtegalen gevangen en piekte de vangst dat jaar op 29 juli met 32 stuks. Dit kan wijzen op een vervroegde wegtrek van Nachtegalen in 2003. Het is interessant na te gaan of dit ook gold voor andere soorten.

Nazomertrek

Het aantal geringde rietbewonende zangvogels lag significant lager dan in 2002. Zo bedroeg het aantal geringde Kleine Karekieten (in augustus veruit de talrijkste soort) 335 om 379 bij 1 vangdag meer in 2002. Dit verschil is extra opvallend gezien het feit dat de piek maar liefst 108 gevangen Karekieten omvatte. De Sprinkhaanzanger en de Rietzanger (waarover aanvankelijk de indruk bestond dat hij het meest liet afweten!) waren beduidend talrijker dan het vorige jaar. Zie onderstaande tabel (waarin de gegeven totalen betrekking hebben op de maand augustus).

	augustus												totaal 2003	totaal 2002
	1	2	7	8	9	15	16	17	20	23	26	27		
Kleine Karekiet	18	21	56	12	5	17	108	22	28	4	33	11	335	379
Sprinkhaanzanger	1	7	5	1	0	5	5	3	2	1	11	2	43	27
Rietzanger	1	1	0	0	0	3	9	2	6	1	2	0	25	13

De Sprinkhaanzanger was in 2003 in het broedseizoen niet talrijk, maar op de trek wel. Meijendel, 11 juli 2002
Ringers: Wijnand Bleumink, Maarten Verrips, Peter Weiland

De vangst van 11 Sprinkhaanzangers op 26 augustus was een record voor deze soort, maar er waren die dag meer bijzondere vangsten. Met 28 Tuinfluiters, 7 Bonte Vliegenvangers en 4 Draaihalzen (ook andere kuststations meldde die dag vangsten van deze soort) sneuvelden op 26 augustus eveneens records. Verbazend was de vangst van nog vier late Nachtegalen op 23 en 26 augustus.

Najaarstrek

In september domineerde zoals gewoonlijk de Zwartkop. In de maandlijst zijn drie duidelijke pieken te onderscheiden, rond de 4^e, de 14^e en de 20^e van de maand. Ons slagnet in open terrein werd benut om twee soorten te vangen, de Graspieper en de Grote Gele Kwikstaart. Meer dan 80 % van de geringde Graspiepers kwam binnen tussen 21 september en 12 oktober. De Grote Gele Kwikstaart kwam half september langzaam op gang, met enkele dagen waarop 1-2 exemplaren per dag werden geringd maar ook een aantal waarop er niet één binnen kwam. De eerste helft van oktober kende ook een aantal van zulke dagen maar ook een aantal dagen waarop 6-8 exemplaren werden gevangen. 15 oktober kwam de laatste binnen. De Roodborst kende twee doortrekkieken, begin oktober en half oktober: in september was er geen sterke doortrek en grote 'falls' ontbraken volledig.

Een opvallende rol in oktober speelden verschillende soorten mezen. Vanaf de tweede decade van oktober verschenen op het ringersnet (de digitale nieuwsgroep voor vogelringers) berichten over grote aantallen Koolmezen op allerlei plaatsen langs de kust maar ook ver in het binnenland.

In Meijndel was daarvan aanvankelijk niets te merken tot er op 18 oktober plotseling 42 werden geringd. Een dergelijk hoog aantal werd nadien niet meer gehaald maar zeker tot de eerste decade van november was merkbaar dat de Koolmees talrijker was dan gebruikelijk. In dezelfde periode werd ook de aanwezigheid van Zwarte Mezen manifest, een soort die bij gebrek aan geschikt biotoop (naaldhout) slechts bij uitzondering in het Sparregat wordt waargenomen. De grootste dagvangst bedroeg 10 exemplaren op 9 november. Van ongewoon hoge aantallen Pimpelmezen werd niets gemerkt.

Eerstejaars mannetje Keep. Meijndel, 18 oktober 2003. Ringers: Cocky Boelen, Maarten Verrips, Wijnand Bleumink

De vangst van lijsters was wisselend. De Zanglijster, die als eerste doortrekt en meestal eind september-begin oktober piekt, was talrijker dan in 2002. Koperwiek en Merel, die meestal pas na half oktober hun doortrekkieken kennen waren bijna de helft minder talrijk dan het vorige jaar. De Kramsvogel, die met de mistnetopstelling zoals wij die toepassen niet systematisch kan worden gevangen, was eveneens beduidend minder talrijk dan in 2002.

De veelal koude nachten maakten zoals vermeld nachtvangsten onmogelijk. De eerste pogingen om Waterrallen te vangen werden eind augustus gedaan maar hadden geen resultaat. Pas op 16 september werd de eerste gevangen en de enige twee nachten waarin er meer dan 1 binnen kwam waren die van 18 op 19 september en die van 26 op 27 september. De laatste Waterral kwam binnen in de nacht van 30 september op 1 oktober en de enige twee Veldleeuweriken in de nacht van 18 op 19 oktober.

Augustus, september en oktober brachten een aantal bijzondere soorten op de lijst. Zo werden niet minder dan drie Paapjes en twee Tapuiten in een mistnet aangetroffen, soorten die ons met weemoed herinnerden aan de tijd dat die nog broedvogel in de Wassenaarse duinen waren. Vreugde was er ook over de Spotvogel die op 15 augustus in een mistnet werd aangetroffen. Deze soort is zeldzaam in het duin en was sinds de herstart in 2000 nog niet eerder geringd. Dat gold niet voor de Cetti's Zanger waarvan op 11 oktober voor het derde jaar in successie een exemplaar werd geringd en voor het Bladkoninkje die op 13 oktober op de dag af drie jaar na het vorige exemplaar van deze soort werd geringd. Baardmannetjes ringen we ook zelden dus het vrouwtje dat op 27 oktober in een rietsingel werd aangetroffen was een welkome verrassing. De vangst van de eerste twee Boomleeuweriken op het slagnet was een noviteit.

Totaallijst 2003

In de onderstaande lijst treft u alle vangsten, inclusief die uit het CES-project, over 2003 aan.

	CES	buiten CES	totaal 2003	totaal 2000-2002
Sperwer		2	2	7
Torenavalk		4	4	4
Waterral		11	11	99
Porseleinhoen		1	1	2
Gierzwaluw	1		1	0
Grote Bonte Specht		1	1	8
Draaihals		4	4	1
Veldleeuwerik		2	2	384
Boomleeuwerik		2	2	0
Boerenzwaluw	1		1	1
Oeverpieper		1	1	2
Boompieper		1	1	20
Graspieper		180	180	360
Witte Kwikstaart		1	1	0
Grote Gele Kwikstaart		30	30	10
Winterkoning	5	32	37	170
Heggenmus	13	40	53	146
Roodborst	21	213	234	643
Nachtegaal	8	174	182	464
Witgesterde Blauwborst		1	1	4
Gekraagde Roodstaart	1	5	6	10
Paapje		3	3	0
Tapuit		2	2	1
Merel	4	107	111	383
Kramsvogel		13	13	49
Koperwiek		42	42	256
Zanglijster	3	104	107	187
Sprinkhaanrietzanger	4	55	59	102
Cetti's Zanger		1	1	3
Rietzanger	1	29	30	46
Bosrietzanger	2	18	20	57
Kleine Karekiet	37	433	470	1068
Spotvogel		1	1	0
Tuinfluit	14	100	114	234
Zwartkop	12	655	667	1390
Braamsluiper	13	30	43	97
Grasmus	39	54	93	254
Tjiftjaf	59	96	155	358
<i>Phylloscopus collybita abietinus</i>		1	1	0
Fitis	38	40	78	258
Bladkoning		1	1	1
Goudhaan		75	75	140
Vuurgoudhaan		59	59	126
Bonte Vliegenvanger		11	11	4
Baardmannetje		1	1	1
Glanskop	1	2	3	4
Pimpelmees	17	120	137	466
Koolmees	44	148	192	350
Zwarte Mees		18	18	1
Staartmees	3	4	7	67
Boomkruiper	1	7	8	8
Vlaamse Gaai	2	3	5	8

Ekster	1		1	2
Vink		18	18	111
Keep		1	1	0
Goudvink	3	2	5	31
Rietgors	3	1	4	24
Totaal	349	2962	3311	8589

De Boerenzwaluw zien we alleen als schaarse doortrekker in voor- en najaar in het Sparregat. Een enkel exemplaar dat vermoedelijk ter plaatse heeft overnacht (zie de opkomende zon op de achtergrond) komt dan soms in een mistnet terecht. Meijendel, 30 april 2003. Ringers: Maarten Verrips, Peter Weiland

Terugmeldingen

Onderstaand treft u een selectie uit de terugmeldingen die ons in de loop van het verslagjaar bereikten. Alle meldingen verlopen via het Vogeltrekstation Arnhem in Heteren.

Verklaring gebruikte termen:

1K = eerste kalenderjaar

N1 = na eerste kalenderjaar

vgr = volgroeid

gecontroleerd = gevangen en weer los (meestal door ringer)

Groep 1 Vogels geringd door VRS Meijendel en elders teruggemeld

5136 478	Zilvermeeuw pul afgelezen met telescoop	Kavel 17, Meijendel deponie De Kragge Bergen op Zoom	17/07/1979 21/10/2003
----------	--	---	--------------------------

Deze vogel wordt sinds 2001 minimaal éénmaal per jaar afgelezen bij de vuilstort ('deponie') in Bergen op Zoom en werd bovendien in april 1999 afgelezen op de Maasvlakte.

5228 975	Zilvermeeuw pul dood gevonden	Sparregat Meijendel Ouwkerk Zeeland (5967 dagen)	04/07/1986 04/11/2002
----------	----------------------------------	--	--------------------------

5214 796	Zilvermeeuw pul verkeersslachtoffer	Kavel 17, Meijendel IJmuiden haven	08/07/1986 27/06/2003
----------	--	---------------------------------------	--------------------------

6198 dagen, dezelfde vogel werd gecontroleerd d.m.v. het aflezen met telescoop op 8 juli 2000 op dezelfde plaats.

5214811	Zilvermeeuw pul afgelezen met telescoop	Kavel 14, Meijendel Haringhaven IJmuiden	15 juli 1986 12/08/2002
---------	--	---	----------------------------

(5872 dagen)

5214 588	Kleine Mantelmeeuw pul ring gevonden met metaaldetector	Kavel 17, Meijndel Meijndel t.h.v. paal 95	27/06/1986 10/09/2002
1 402 307	Sperwer man vgr dood gevonden	Sparregat Meijndel Het Wedde, Voorschoten (9 km)	01/10/2002 15/04/2003

Sperwer man volgroeid, 1 oktober 2002. Ringers: Wijnand Bleumink en Hans Westdorp

V 183 277	Nachtegaal 1K dood gevonden	Sparregat Meijndel Moutiers-sur-le-Lay, Vendee Frankrijk (736 km)	21/07/2003 11/08/2003
-----------	--------------------------------	---	--------------------------

Dood gevonden zangvogels in Frankrijk zijn meestal geschoten.

AF 99 061	Roodborst N1 gecontroleerd	Sparregat Meijndel Helgoland, Duitsland	17/04/2003 23/04/2003
-----------	-------------------------------	--	--------------------------

Vinder Vogelwarte Helgoland meldt: "op de trek"

AF 99 538	Rietzanger 1K gecontroleerd	Sparregat Meijndel Verdronken Land van Saeftinghe	16/08/2003 20/08/2003
AE 44 911	Kleine Karekiet 1K gecontroleerd	Sparregat Meijndel Weert, Antwerpen België	07/07/2002 04/08/2002
AC 52 185	Kleine Karekiet 1K gecontroleerd	Sparregat Meijndel Sint Laureins, Oost Vlaanderen België	10/08/2002 14/08/2002
V 142 033	Tuinfluit vgr verkeersslachtoffer	Sparregat Meijndel Mander, Overijssel	29/07/2001 08/06/2003

Gezien de vinddatum was de vogel waarschijnlijk broedvogel in Mander. We ontvangen maar weinig terugmeldingen uit deze richting.

A 877 726	Tuinfluit vgr gecontroleerd	Sparregat Meijndel duinen Castricum	29/07/2002 28/07/2003
T 97 793	Tjiftjaf vgr gecontroleerd (man N1)	Sparregat Meijndel Kennemerduinen Bloemendaal	29/09/2002 16/04/2003
G 21 305	Vuurgoudhaan man 1K dood gevonden	Sparregat Meijndel Wassenaar	21/09/2003 17/11/2003

B 483 522	Koolmees vrouw vgr gecontroleerd	Sparregat Meijndel AW-duinen Zandvoort	19/10/2003 21/10/2003
-----------	-------------------------------------	---	--------------------------

Groep 2 Vogels geringd door derden en door VRS Meijndel teruggemeld

1339 057	Sperwer man 2K gecontroleerd	Wassenaarse Slag Sparregat Meijndel	24/04/2000 26/08/2003
----------	---------------------------------	--	--------------------------

Eerder werd deze vogel gecontroleerd in Meijndel op 24 augustus 2001 en 7 april 2002.

AF 93 162	Grote Gele Kwikstaart 1K gecontroleerd	Kennemerduinen Bloemendaal Sparregat Meijndel	15/10/2003 15/10/2003
-----------	---	--	--------------------------

Onze eerste controle van deze soort was direct curieus. Bij navraag bleek dat tussen ringen en controle maximaal 1,5 uur te zitten. De ringbaan Kennemerduinen ligt hemelsbreed op 35 kilometer van de ringbaan Meijndel.

V 085579	Nachtegaal 1K gecontroleerd	Kennemerduinen Bloemendaal Sparregat Meijndel	30/07/2002 11/08/2002
----------	--------------------------------	--	--------------------------

AE 47115	Baardman M vg gecontroleerd	Blocq van Kuffeler, Lelystad Sparregat Meijndel	25/09/2001 01/01/2002
----------	--------------------------------	--	--------------------------

Hiddensee VD 28853	Kleine Karekiet 1K gecontroleerd	Parsteiner See Brandenburg BRD Sparregat Meijndel	26/07/2001 26/08/2001
-----------------------	-------------------------------------	--	--------------------------

Bruxelles 8372 088	Zwartkop vrouw 1K gecontroleerd	Heuseux, Luik België Sparregat Meijndel	06/09/2003 16/09/2003
-----------------------	------------------------------------	--	--------------------------

Bruxelles 8554 600	Zwartkop man 1K gecontroleerd	Werbemont, Luik België Sparregat Meijndel	07/09/2003 17/09/2003
-----------------------	----------------------------------	--	--------------------------

Bruxelles 8568 171	Zwartkop man 1K gecontroleerd	Barrage de la Vesdre, Luik België Sparregat Meijndel	14/09/2003 17/09/2003
-----------------------	----------------------------------	---	--------------------------

Een Waalse invasie in Meijndel. Van een vierde Bruxelles Zwartkop, afgelezen op 14 september 2003, werden nog geen gegevens ontvangen.

Kaunas V 202 312	Spreeuw man na 1K gecontroleerd	Silute, Vente Ragas, Litouwen Sparregat Meijndel	25/06/2000 11/10/2002
---------------------	------------------------------------	---	--------------------------

1165 km, 838 dagen. Opmerkelijk genoeg werd deze vogel geringd door een Nederlands onderzoeksteam van het RIZA.

Lang niet ieder najaar zien we Zwarte Mezen in Meijndel, maar in 2003 doken ze op temidden van een vloedgolf aan Koolmezen. Meijndel, 19 oktober 2003. Ringers: Maarten Verrips, Hans Westdorp

Populatieontwikkeling broedvogels Sparregat Meijndel Uitwerking van vier jaar CES-onderzoek

In 2002 werd het vierde jaar afgesloten waarin CES-onderzoek plaatsvond op onze ringlocatie. In de jaarverslagen 2000-2003 werden de resultaten per onderzoeksjaar al kort besproken. In dit artikel wordt geprobeerd de resultaten over alle onderzoeksjaren weer te geven en te toetsen aan de doelstellingen van het CES-project. Een onderzoeksperiode van vier jaar geldt als minimum tijdsduur voor een bruikbaar CES-project. Wij zijn van plan de komende jaren dit onderzoek voort te zetten maar een publicatie van de Vogelwerkgroep Meijndel (Holland's Duinen november 2003: 58-75) heeft ons doen besluiten deze tussentijdse evaluatie te maken.

Werkwijze: theorie en praktijk

In het CES-project wordt gedurende het broedseizoen (half april tot begin augustus) iedere decade tenminste één ochtend ringonderzoek verricht in de periode een half uur voor zonsopkomst tot minimaal zes uur na zonsopkomst. Vaker vangen is toegestaan maar de op deze 'overige dagen' verkregen onderzoeksgegevens vallen buiten de CES-gegevens. Gedurende drie dagen voor een CES-dag is vangen ter plaatse niet toegestaan. Elk onderzoeksjaar omvat 12 decades of CES-dagen.

Er moet worden gewerkt met een vaste mistnetopstelling (altijd dezelfde netten op dezelfde plaats). Het bijplaatsen van mistnetten lopende een onderzoeksjaar is niet toegestaan. Bij aanvang van een nieuw onderzoeksjaar mogen wel in beperkte mate mistnetten worden bijgeplaatst maar éénmaal in functie geweest zijnde vangplaatsen mogen niet worden verlaten.

Het gebruik van enig kunstmatig lokmiddel gedurende het CES-werk is niet toegestaan omreden van het feit dat dit werk niet is te standaardiseren en gegevens van verschillende CES-lokaties onderling vergelijkbaar moeten zijn.

In 2000 moest de tiende CES-periode worden geschrapt wegens aanhoudend slecht weer. De CES-gegevens van 2000 zijn derhalve gebaseerd op 11 onderzoeksdagen. In 2002 viel de tweede periode uit, maar werd in de derde periode een compensatieochtend gedraaid die in de totalen werd verwerkt. De gegevens uit 2002 hebben dus betrekking op 12 ochtenden. Datzelfde geldt voor de gegevens van 2001 en 2003. Daarbij is in 2000 op 2 ochtenden extra gevangen (eind juni-begin juli), in 2001 op 6 ochtenden (eind april-begin mei en eind juni-begin juli) en in 2002 op 2 ochtenden (begin juli). In 2003 werd buiten de CES-ochtenden niet gevangen behoudens ten behoeve van het nachtegalenonderzoek vanaf 20 juli.

In 2000 is gevangen met een mistnetopstelling van in totaal 90 meter. Aan deze opstelling werd in 2001 9 meter toegevoegd, in 2002 nog eens 15 meter en in 2003 opnieuw 15 meter. Wie de in de tabel weergegeven aantallen voor deze aantallen corrigeert zal constateren dat de resultaten hierdoor niet significant veranderen.

Geluid is, anders dan gesuggereerd door Oppentocht & Westgeest, nooit gebruikt tijdens enige CES-ochtend. Wel is éénmaal kortstondig geluid van de Fitis gebruikt voor de aanvang van het CES-seizoen 2002. Op 11 mei 2002 (een niet-CES ochtend) is geluid gebruikt van vier soorten die niet in de omgeving van de vangplaats broeden: Kwartel, Draaihals, Paapje en Bonte Vliegenvanger. Verder is in alle onderzoeksjaren vanaf de laatste decade van juli geluid gebruikt van de Nachtegaal. De CES-richtlijnen maken voor dit geluid een uitzondering op de regel dat van geen enkele zangvogel gedurende de CES-periode zang mag worden afgespeeld. De reden hiervoor is overigens dat er aanwijzingen zijn dat hierdoor vogels van elders worden aangetrokken die zich ter plaatse vestigen waardoor de broedvogelstand op onnatuurlijke wijze zou toenemen (F. Majoor pers. med.)

Resultaten

In onderstaande tabel geven wij allereerst de geringde aantallen vogels gedurende de CES-seizoenen 2000-2003 weer. Controlevangsten zijn dus niet meegeteld.

Soort	2000	2001	2002	2003	trend	broedresultaat ⁽¹⁾
Sperwer	1	0	0	0	geen	
Houtduif	1	0	0	0	geen	
Winterkoning	14	24	7	5	negatief	1,0
Heggenmus	10	10	11	13	stabiel-positief	1,8
Roodborst	3	4	4	21 ⁽²⁾	stabiel	
Gekr. Roodstaart	1	1	0	1	stabiel	
Merel	1	0	2	4	positief	
Zanglijster	1	0	1	3	stabiel-positief	
Sprinkhaanzanger	1	1	15	4	variabel	In 2002: 4,0
Rietzanger	1	0	3	1	variabel	
Bosrietzanger	4	4	10	2	variabel-negatief	0,1
Kleine Karekiet	53	36	34	37	stabiel op lager niveau	1,2
Braamsluiper	7	4	13	13	positief	1,1
Grasmus	41	20	32	39	variabel	3,2
Tuinfluit	8	3	6	14	variabel	0,8
Zwartkop	6	7	10	12	positief	1,7
Tijftjaf	18	23	28	59	positief	2,2
Fitis	30	30	33	38	stabiel-positief	1,5
Staartmees	2	0	2	3	stabiel	
Pimpelmees	16	14	12	17	stabiel	5,0
Koolmees	21	45	23	44	variabel	6,6
Vlaamse Gaai	1	0	1	2	stabiel	
Spreeuw	2	0	0	0	geen	
Goudvink	2	7	7	3	variabel	
Rietgors	3	0	3	3	stabiel	
Blauwborst	0	1	0	0	geen	
Goudhaan	0	1	0	0	geen	
Glanskop	0	0	1	1	geen	

⁽¹⁾ onder broedresultaat verstaan wij het aantal geringde jongen per geringde adult (dus niet per broedpaar) Waar geen broedresultaat is ingevuld zijn onvoldoende adulten en jongen gevangen om hierover een uitspraak te kunnen doen

⁽²⁾ het aantal broedvogels onder dit aantal bedroeg maximaal 2

De Zwartkop neemt als broedvogel in het Sparregat langzaam in aantal toe. Een deel van de broedvogels blijkt ter plaatse te zijn geboren en opgegroeid

Kwaliteit van een broedbiotoop uit zich ook in plaatstrouw van aanwezige broedvogels. Het ligt voor de hand dat vogels die zich succesvol vermenigvuldigen eerder ter plaatse terugkeren dan vogels die geen broedsucces hebben. Het is overigens opvallend moeilijk om hierover feitenmateriaal te vinden. Ook kan dit per soort verschillen. De stand van de Sprinkhaanrietzanger kan van jaar op jaar sterk variëren (zie bijvoorbeeld Van Ommering en Verstrael 1987), in samenhang hiermee worden in eerdere jaren geringde exemplaren zelden of nooit op de ringplaats teruggevonden.

In onderstaande tabel is weergegeven hoeveel exemplaren die in eerdere jaren in Meijndel werden geringd, in latere onderzoeksjaren ter plaatse werden teruggevangen.

	2003	2002	2001
Tuinfluit	1	0	1
Zwartkop	1	0	1
Tjiftjaf	5	1	3
Fitis	2	0	2
Roodborst	0	0	1
Pimpelmees	3	1	1
Koolmees	1	0	3
Braamsluiper	3	2	4
Grasmus	4	2	1
Heggenmus	3	1	1
Kleine Karekiet	5	4	2
Nachtegaal	2	2	1
Rietgors	1	0	0
Winterkoning	2	1	1

Discussie

Van de Spreeuw, Houtduif, Sperwer, Blauwborst, Goudhaan en Glanskop werden onvoldoende exemplaren geringd en gecontroleerd om er conclusies over een trend aan te verbinden. Ook worden sommige soorten die wel als regelmatige broedvogel van het terrein kunnen worden beschouwd, te weinig exemplaren gevangen om er zinvolle uitspraken over te kunnen doen. Van de onderstaande soorten is dat naar onze mening wel mogelijk.

Tjiftjaf

De algemene trend is zeer positief. Er worden er elk jaar meer geringd, er is een behoorlijke mate van plaatstrouw en het aantal grootgebrachte jongen per volwassen vogel bedraagt meer dan 2. Er bestaat dan ook geen reden tot zorg over de ontwikkeling van het broedbestand.

Fitis

De trend is licht positief maar de mate van plaatstrouw valt niet mee. Het is onvoldoende duidelijk of de jaarlijkse aanwas van het broedbestand uit de eigen populatie afkomstig is of van elders immigrereert. De vangstpiek, die vooral bestaat uit eerstejaars vogels, valt in de laatste decade van juli. Uit de archieven van VRS De Beer aan de Wassenaarse Slag over de periode 1988-1999 (ongepubliceerd) blijkt dat deze piek zich aan de Wassenaarse Slag vrijwel jaarlijks in de laatste decade van juni voltrok, een maand eerder dus.

Los van de ontwikkeling van het broedbestand wijzen de geringde aantallen er op dat de broedvogelstand in het Sparregat relatief erg laag is.

Kleine Karekiet

De stand in de laatste drie jaar is opmerkelijk stabiel, maar in 2000 was er een duidelijke piek. Een deel van dit verschil is in latere jaren terug te vinden als controle van overjarig geringde vogels maar dit kan niet het volledige verschil verklaren. De mate van plaatstrouw is hoger dan bij welke

broedvogel ook, waarbij opvalt dat vooral vogels worden teruggevangen die als overjarig werden geringd. Dit verschijnsel is ook aan de Wassenaarse Slag vastgesteld (VRS De Beer Jaarverslag 1999).

Het aantal grootgebrachte jongen per volwassen broedvogel is hoog, zeker gezien de geringe legselgrootte van de Kleine Karekiet (meestal 4 eieren, zie Harrisson 1977). Het gaat de soort dan ook goed in het Sparregat.

Bosrietzanger

De soort is jaarlijks broedvogel maar vooral uitgevlogen jongen worden relatief weinig gevangen. Er zijn aanwijzingen dat de periode van 10 dagen die tussen twee vangdagen in acht moet worden genomen, voor deze soort die vrijwel direct na uitvliegen van de jongen weer naar de overwinteringsgebieden vertrekt (Glutz 1991), te lang is. Vermoedelijk vliegen te veel jongen uit tussen twee vangdagen in, die vervolgens snel van de broedplaats wegtrekken. Een algemene trend is moeilijk aanwijsbaar.

Grasmus

De Grasmus weet zich als broedvogel in het Sparregat goed te handhaven

Na een wervelende start in 2000 stortte het broedbestand in elkaar in 2001 om in de daarop volgende jaren snel te herstellen tot praktisch het topniveau van 2000. Dit is zeker het geval indien het aantal gecontroleerde exemplaren bij het broedbestand wordt gerekend. Het broedsucces is hoog, in aanmerking genomen dat bij deze soort 5 eieren de norm is (Harrisson 1977).

Braamsluiper

De broedvogelstand neemt toe maar dit kan niet worden verklaard uit het grote broedsucces. Het percentage uitgevlogen jongen is vooral in 2002 (0,0) en 2003 (0,3) te laag. Slechts het hoge broedsucces van 2001 (3,0) brengt het langjarig gemiddelde nog boven de 1 per broedvogel. Vooralsnog zijn er geen aanwijzingen dat de broedvogelstand hierdoor beïnvloed wordt.

Heggenmus

De eerste standvogel uit het rijtje broedvogels. Van de onderzochte soorten is er niet één waarvan zoveel broedvogels worden gecontroleerd die buiten het CES-seizoen zijn geringd. Er zijn

aanwijzingen dat het merendeel van de Heggenmussen zich in augustus-september in het beoogde broedterritorium vestigt en hier de winter tracht door te komen.

Het aantal broedvogels is even bescheiden als de soort zelf, maar de stand is stabiel tot licht stijgend en het broedsucces redelijk.

Koolmees

Van deze soort valt op dat jaarlijks een aantal volwassen vogels wordt geringd maar dat het aantal daarvan dat in de loop van het broedseizoen wordt teruggevangen opvallend laag is. Mogelijk is hier sprake van rondzwervende vogels die geen territorium weten te bezetten. Zij die daar wel in slagen brengen van alle onderzochte soorten per adulte vogel de meeste jongen groot. Niettemin varieert het jaarlijks aantal aanwezige individuen opmerkelijk.

Pimpelmees

De stand is stabiel dan die van de Koolmees en het broedsucces lijkt voldoende om de populatie op peil te houden. Het toegenomen aantal gecontroleerde plaatstrouwe vogels kan, evenals bij de Heggenmus, wijzen op hoge overleving door de zachte winters.

Nachtegaal

Dit is misschien wel de meest karakteristieke broedvogel van Meijendel maar zijn levenswijze brengt mee dat hij niet gemakkelijk met een mistnet wordt gevangen zonder kunstmatige lokmiddelen (die bij CES-werk niet gebruikt worden). Het aantal onderzochte individuen is daarom vermoedelijk niet representatief voor de omvang van de populatie. Niettemin wordt jaarlijks plaatstrouw aangetoond en worden ook jaarlijks tenminste enkele eerstejaars vogels in hun opmerkelijke pyamakleed geringd.

Goudvink

Nog een zeer karakteristieke verschijning in Meijendel, maar het gaat deze prachtige soort niet goed. Gedurende vier jaar CES-onderzoek is nooit een exemplaar aangetroffen dat eerder dan in het lopende broedseizoen werd geringd. Het aantal geringde eerstejaars vogels bedraagt slechts 1, in juli 2000. Deze hoge omloopsnelheid van broedvogels gecombineerd met het lage broedsucces kan de achteruitgang in het laatste onderzoeksjaar verklaren. Het is evenwel nog te vroeg om van een definitieve achteruitgang te spreken.

Zwartkop

Deze soort, altijd opvallend aanwezig tijdens de najaarstrek, speelt als broedvogel in het Sparregat een bescheiden rol. De trend is positief en het broedsucces voldoende, al wordt het in sterke mate bepaald door het opvallend hoge aantal van 4,0 jongen per adulte vogel in 2002. In 2001 (0,8) en 2003 (0,3) was er heel wat minder reden tot juichen.

Tuinfluitier

Er is vrijwel geen soort waarvan het toenemende broedbestand zo mooi samenvalt met een toenemend broedresultaat als de Tuinfluitier. Het aantal plaatstrouwe vogels is nog gering.

Winterkoning

Deze laatste standvogel in het rijtje broedvogels vertoont een negatief beeld. Hij neemt af in het Sparregat, vooral de laatste twee jaar. Waarschijnlijk worden te weinig jongen groot om de verliezen gedurende de winter aan te vullen. De reden hiervoor is onduidelijk.

Jaarlijks worden plaatstrouwe broedvogels afgelezen, wat erop wijst dat althans een deel van de populatie de winter goed doorkomt. Over een langere termijn zal moeten blijken of dit voldoende is om de stand weer te doen aantrekken.

Tenslotte

Het grillige verloop van de stand van een aantal soorten wijst erop dat een periode van vier jaar te kort is om conclusies te trekken. Op dit moment is er met name reden tot zorg over de ontwikkeling van de Goudvink. Een bovenmatige achteruitgang in kavel 4/5 (waarin het Sparregat ligt), als door Oppentocht & Westgeest gepresenteerd, is in ons onderzoeksterrein niet aanwijsbaar.

Literatuur

Archieven VRS De Beer 1988-1999 (ongepubliceerd)

Glutz von Blotzheim, A.M. & K.M. Bauer Handbuch der Vögel Mitteleuropas 12. Aula, Wiesbaden 1991

Harrisson, C. Elseviers broedvogelgids. Nesten, eieren en jongen van alle in Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten broedende vogels. Elsevier Amsterdam Brussel 1977

Majoor, F. & T. van Spanje. Handleiding CES-onderzoek. Nederlandse Ringcentrale Heteren 1996

Ommering, G. & Th. Verstrael. Vogels van Berkheide. 10 jaar vogelpopulatie-onderzoek in het duingebied Berkheide. Werkgroep Berkheide en Stichting Publikatiefonds Duinen Leiden 1987

Oppentocht, J.P. & J. Westgeest. Broedvogelmonitoring Meijendel 2002. Holland's Duinen 43 november 2003: 58-75

Stichting Vogelringstation Meijendel Den Haag. Jaarverslagen 2000-2003

Vogelringstation De Beer. Jaarverslag 1999

Illustratieverantwoording

Peter Weiland: Gekraagde Roodstaart pag. 4, Sprinkhaanzanger pag. 7, Keep pag. 8, Boerenzwaluw pag. 10, Zwartkop pag. 14, Grasmus pag. 16

Hans Westdorp: Gierzwaluw pag. 6, Sperwer pag. 11, Zwarte Mees pag. 12

Bijlage Terreinbeschrijving Sparregat Meijendel

Het werkkerrein van onze vogelringgroep is gelegen in het duingebied Meijendel tussen Den Haag en Wassenaar, op een terrein tussen twee infiltratieplassen, bekend als het Sparregat. De vinkershut die de basis is voor het vangwerk is gebouwd in betrekkelijk kaal duinterrein.. Rond de hut liggen enkele duindoornstruwelen (gemengd met vlier, meidoorn en berk) waartussen de mistnetten staan opgesteld. Daarnaast staan nog drie mistnetten in de rietkraag langs een van de infiltratieplassen vlak achter de hut. Buiten de riet- en struikbegroeiing bestaat het terrein uit (deels verruigd) open terrein, waar de slagnetten liggen.

Aan de westzijde van dit terrein loopt het zeer druk gebruikte fiets- en wandelpad tussen Scheveningen en de Wassenaarse Slag. Zuidelijk en oostelijk wordt het terrein begrensd door openbare wandelroutes.

In 2003 was de maximale hoeveelheid gelijktijdig ingezette mistnetten 126 meter. Er werd één slagnet gebruikt.